

Przedsiębiorczość a rozwój regionalny

Ewa Kraska¹

UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W POLSCE

„Przedsiębiorczość jest podstawowym warunkiem przetrwania na konkurencyjnym rynku, warunkiem rozwoju i sukcesu indywidualnych i zbiorowych aktorów ekonomicznych. Nietrudno się zorientować, że wzrost niepewności sprzyja wzrostowi znaczenia przedsiębiorczości, ponieważ powtarzanie sprawdzonych rozwiązań szybko staje się coraz mniej opłacalne i coraz bardziej ryzykowne.”

A. K. Koźmiński

We współczesnej gospodarce rynkowej przedsiębiorczość odgrywa kluczową rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym zarówno województwa świętokrzyskiego jak i kraju. To właśnie dzięki podejściu opartym na gotowości do podejmowania ryzyka, samorealizacji, kreatywności, elastyczności, innowacyjności można osiągnąć rozwój pojedynczego przedsiębiorstwa jak i całej gospodarki. W niniejszej publikacji poruszony został problem zdefiniowania pojęcia przedsiębiorczość, ukazano poziom rozwoju przedsiębiorczości w Polsce oraz dokonano analizy czynników, które mogą wpływać na rozwój postaw przedsiębiorczych.

Pojęcie przedsiębiorczości

Pojęcie przedsiębiorczości można spotkać w słowniku języka polskiego, który podaje, że: „*przedsiębiorczość to zdolność do tego, żeby być przedsiębiorczym; posiadanie ducha inicjatywy, rzutkości, obrotności, zaradność*”. Zaś przymiotnik przedsiębiorczy – oznacza osobę mającą ducha inicjatywy, skora do podejmowa-

¹ Mgr Ewa Kraska, asystent, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.

nia różnych spraw, zwłaszcza w dziedzinie przemysłu i handlu². Z kolei A. Wiatrak traktuje przedsiębiorczość jako rodzaj postawy lub proces zachodzących zmian pod wpływem tej postawy. Jako postawa jest ona cechą jednostek ludzkich wyrażającą się w twórczym i aktywnym zachowaniu wobec otaczającej rzeczywistości oraz w dążeniu do ulepszenia istniejących elementów środowiska. Przejawia się ona w podejmowaniu nowych działań lub rozszerzaniu dotychczasowych i dążeniu do osiągnięcia założonych korzyści materialnych³.

W sferze zarządzania przedsiębiorczość utożsamiana jest z procesem organizowania i prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania związanego z tą działalnością ryzyka⁴. Zdaniem P. Druckera przedsiębiorczość zajmuje się właśnie działaniami i zachowaniami⁵. Zdanie to podzielają D. Sexton i N. Bowman-Upton, według których „przedsiębiorczość to taka postawa, która prowadzi do wykorzystania szans”⁶. Podobny pogląd przedstawiają Jeffrey A. Timmons i Howard H. Stevenson, którzy uznają przedsiębiorczość za: „proces tworzenia lub rozpoznawania szans oraz wykorzystywania ich bez względu na posiadane aktualnie zasoby (...). Jest ona aktem twórczym przedsiębiorcy, który znajduje w sobie i poświęca dość energii, aby zainicjować i zbudować przedsiębiorstwo lub organizację, zamiast tylko obserwować, analizować i opisywać ją”⁷. Zatem można powiedzieć, że przedsiębiorca dzięki swym umiejętnościom zdobędzie wszystkie niezbędne mu środki niematerialne do procesu tworzenia. Pieniądze w przedsięwzięciu nie gwarantują jego powodzenia, gdyż najważniejszy jest pomysł, sama idea działania.

Traktowanie przedsiębiorczości jako styl zarządzania z wykorzystywaniem szans przejawia się także w pracach Wickmana. Przedsiębiorcę utożsamia on z menadżerem, zaś sam proces przedsiębiorczy według niego składa się z czterech elementów: przedsiębiorcy, szansy, zasobów i organizacji. Idąc dalej przedsiębiorczość nie jest tylko kwestią wrodzonych cech czy oddziedziczonych genów, można się jej nauczyć udoskonalając własne umiejętności⁸.

Z analizy powyższych pojęć przedsiębiorczość można rozpatrywać z różnych ujęć. Przedsiębiorczość może być traktowana jako: prowadzenie małej firmy, cecha jednostki, zjawisko społeczno-gospodarcze, może być ono utożsamiane z inicjatywą w organizacji. Przedsiębiorczość wiąże się z zachowaniem zarówno poszczególnych firm, jednostek jak i samorządów. Stąd też definicje można podzielić na trzy grupy: o charakterze uniwersalnym; związane z działalnością zinstytu-

² Słownik języka polskiego, t. II, PWN, Warszawa 1979, s. 968.

³ A. Wiatrak, *Przedsiębiorczość w strategii rozwoju gmin* [w:] *Agrobiznes w krajach Europy Środkowej w aspekcie integracji z Unią Europejską*, S. Urban (red.), t. II, Wyd. AE, Wrocław 1998, s. 520.

⁴ R. W. Gryffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 1997, s. 730-731.

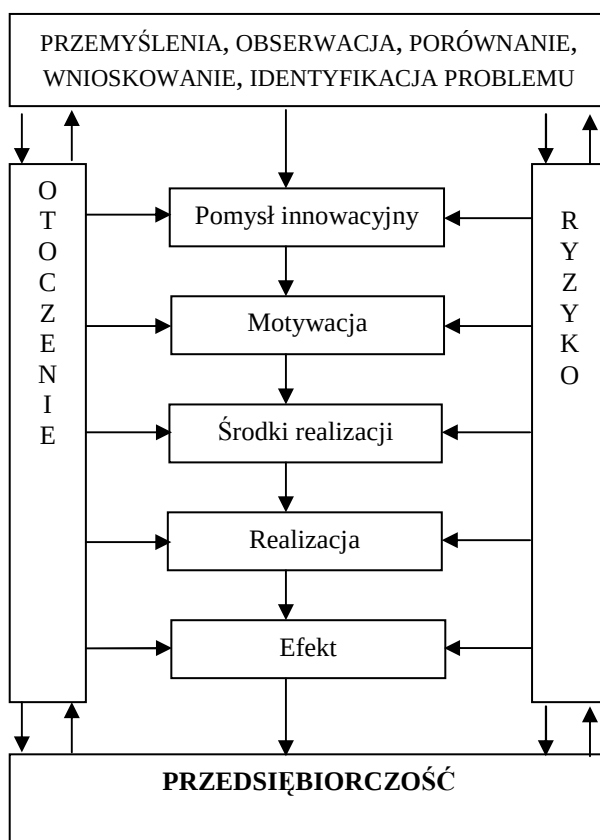
⁵ P. Drucker, *Innowacje i przedsiębiorczość*, PWE, Warszawa 1992, s. 7.

⁶ D. Sexton, N. Bowman-Upton, *Entrepreneurship*, Macmillan, New York 1991, s. 7.

⁷ J. Timmons, *New Venture Creation*, Irvin, Boston 1990, s. 5.

⁸ B. Glinka, *Kulturowe uwarunkowania przedsiębiorczości w Polsce*, PWE, Warszawa 2008, s. 19.

cjonalizowaną; związane z działalnością niezinstytucjonalizowaną⁹. Najogólniej przedsiębiorczość można określić jako: „zorganizowany proces kolejno następujących po sobie faz, ukierunkowanych w danych warunkach na wykorzystanie pomysłu innowacyjnego w celu osiągnięcia korzyści, przy uwzględnieniu ryzyka realizacji procesu”¹⁰.

Rysunek1. Proces przedsiębiorczości.

Źródło: W. Adamczyk, *Ewolucja form i typów przedsiębiorczości*, Zeszyty Naukowe AE nr 236, Poznań 1995, s. 10.

Przedsiębiorczość w Polsce i w województwie świętokrzyskim

Pomiaru poziomu przedsiębiorczości można dokonać za pomocą: aktywności w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, wskaźnika przedsiębiorczo-

⁹ F. Kapusta, *Przedsiębiorczość: teoria i praktyka*, Wyd. Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości, Poznań-Wrocław 2006, s. 20.

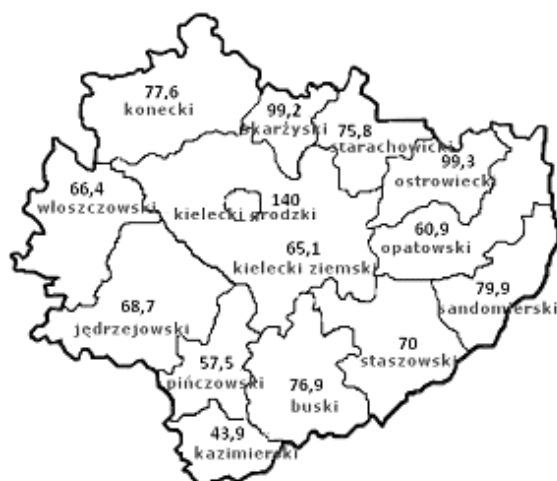
¹⁰ W. Adamczyk, *Ewolucja form i typów przedsiębiorczości*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 236, Poznań 1995, s. 9-10.

ści, poziomu samozatrudnienia. Wskaźnik przedsiębiorczości (tabela 1.) mierzony jest jako liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W województwie zachodniopomorskim wskaźnik przedsiębiorczości w 2008 r. wyniósł 126, podobnie w mazowieckim 125, dolnośląskim 110. Jak widać największe natężenie przedsiębiorczości występuje głównie w województwach, w których skupione są największe metropolie. Rozwój przedsiębiorczości na tych terenach wynika głównie z korzyści aglomeracji, gdzie znajdują się atrakcyjne zasoby pracy. Województwo świętokrzyskie pod względem wskaźnika przedsiębiorczości w 2008 r. zajmowało 14 miejsce w Polsce na 16 województw. Najmniej przedsiębiorczy są mieszkańcy województw: warmińsko-mazurskiego, podkarpackiego, podlaskiego i lubelskiego.

Tabela. 1. Przedsiębiorczość w Polsce w 2002 i w 2008 r. (w %).

Województwo	Wskaźnik przedsiębiorczości (w %)	
	2002	2008
POLSKA	91	99
DOLNOŚLĄSKIE	102	110
KUJAWSKO-POMORSKIE	89	93
LUBELSKIE	68	72
LUBUSKIE	95	101
ŁÓDZKIE	89	95
MAŁOPOLSKIE	86	92
MAZOWIECKIE	108	125
OPOLSKIE	80	93
PODKARPACKIE	66	69
PODLASKIE	78	76
POMORSKIE	99	108
ŚLĄSKIE	88	92
ŚWIĘTOKRZYSKIE	77	85
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	76	81
WIELKOPOLSKIE	97	106
ZACHODNIOPOMORSKIE	115	126

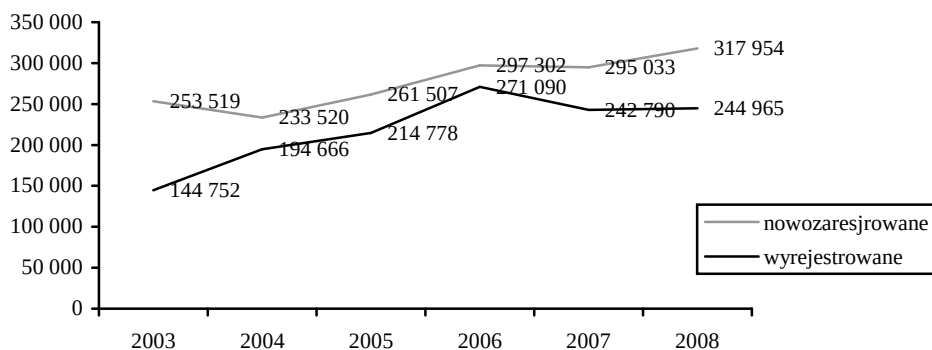
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Rysunek 2. Przedsiębiorczość w powiatach województwa świętokrzyskiego w 2008 r. (w %).

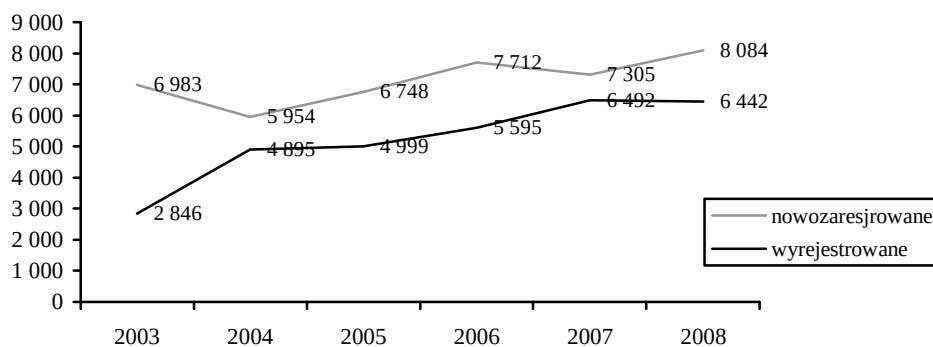
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Jak widać poziom przedsiębiorczości w powiatach województwa świętokrzyskiego jest bardzo zróżnicowany. Najbardziej przedsiębiorczy są mieszkańcy Kielc. Niską przedsiębiorczością cechują się mieszkańcy terenów rolniczych. Jednym z czynników, który wpływa na taki a nie inny poziom przedsiębiorczości w poszczególnych powiatach województwa świętokrzyskiego może być poziom wykształcenia. Ludność wiejska według danych GUS cechuje się niższym poziomem wykształcenia niż ludność zamieszkująca miasta. Osoby z wyższym poziomem wykształcenia częściej podejmują inicjatywę i zakładają działalność gospodarczą.

Wykres 1. Dynamika przedsiębiorczości w Polsce w latach 2003-2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

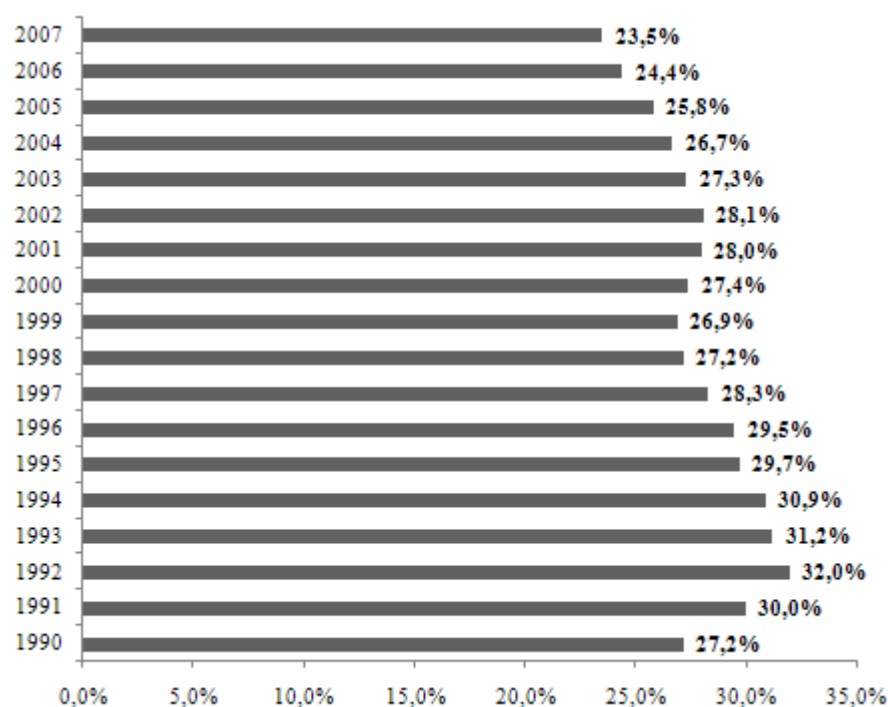

Wykres 2. Dynamika przedsiębiorczości w woj. świętokrzyskim w latach 2003-2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl

Poziom dynamiki przedsiębiorczości w Polsce i woj. świętokrzyskim można przedstawić za pomocą liczby firm nowozarejestrowanych, czyli wchodzących na rynek i wyrejestrowanych, czyli zlikwidowanych (wykres 1 i 2). Dynamika przedsiębiorczości w woj. świętokrzyskim jest podobna do dynamiki Polski. W obu przypadkach od 2003 r. występowała wzrostowa tendencja zakładania przedsiębiorstw. W Polsce 2/3 nowych przedsiębiorstw ze względu na niską konkurencyjność jest likwidowanych w ciągu pierwszych trzech lat.

Jednym z przejawów przedsiębiorczości może być poziom samozatrudnienia. Samozatrudniony to osoba, która prowadzi działalność gospodarczą osobiście, bez zatrudniania pracowników. W krajach OECD zjawisko samozatrudnienia w ostatnich latach tak jak i w Polsce odnotowuje tendencję spadkową. W 2007 roku 25% wszystkich zatrudnionych w gospodarce stanowiły osoby prowadzące indywidualną działalność gospodarczą, w krajach UE-27 było to zaledwie 15,9% ogółu zatrudnionych, zaś w krajach OECD – 16,1%. Zróżnicowanie poziomu samozatrudnienia w poszczególnych krajach UE i krajach OECD może wynikać z różnych przepisów prawnych stosowanych w poszczególnych krajach jak i preferencji dla przedsiębiorców.

Wykres 3. Poziom samozatrudnienia w Polsce w latach 1990-2007 (w %).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Eurostat-statistic,
<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=CSP2009>, page 1.

Ekspansja samozatrudnienia w Polsce w latach 1990-1994 (wykres 3.) była rezultatem urynkowienia gospodarki. Obecnie od kilku lat mamy do czynienia ze zmniejszającą się prywatną aktywnością gospodarczą. Wśród barier samozatrudnienia w literaturze wymienia się najczęściej: brak kapitału, zbyt niskie przygotowywanie merytoryczne do prowadzenia własnej działalności gospodarczej¹¹. Z kolei z badań przeprowadzonych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości w 2004 wynika, iż głównymi barierami do samozatrudnienia w Polsce są¹²:

- niekorzystne rozwiązania fiskalne, które uważane są za zbyt skomplikowane, ulegające ciągłym zmianom;
- strach przed konkurencją, brak wiary we własne siły, ogólny pesymizm;

¹¹ E. Kryńska, *Stymulacja ruchliwości pracowniczej. Metody i instrumenty*, Zeszyty nr 20, IPSS, Warszawa 2001, s. 46.

¹² *Samozatrudnienie: analiza wyników badań*, PARP, Warszawa 2004, s. 93-94; *Przedsiębiorczość w Polsce*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009, s. 6.

- zbyt rozbudowana biurokracja państwa rozumiana nadmierne obciążenie obowiązkami formalnym indywidualnych działalności gospodarczych oraz powolność procesów decyzyjnych w urzędach.

Aby samozatrudnienie stało się atrakcyjną formą pracy należałoby przede wszystkim dążyć do wyeliminowania bądź ograniczenia wyżej wymienionych barier. Ogólnie samozatrudnienie jest uważane za pozytywną cechę gospodarki, gdyż wyzwalana przedsiębiorczość wzbogaca rynek pracy, sprawia, że staje się on bardziej elastyczny.

Jednak o tym, czy w danym regionie Polski występuje większa czy mniejsza skłonność do postaw przedsiębiorczych mogą decydować czynniki społeczno-kulturowe, demograficzne, jak również ścieżka edukacji i praktyczne doświadczenia. Choć w Polsce minęło już 20 lat kapitalizmu, to nadal panują negatywne stereotypy dotyczące działalności gospodarczej. Niska akceptacja dla przedsiębiorczości wynika z licznych nieprawidłowości własnościowych, które występowały w pierwszych latach transformacji ustrojowej. To właśnie w tamtym okresie powstał wizerunek biznesmena jako nieuczciwego kanciarza, działającego poza prawem, który znalazł potwierdzenia w wielu zdarzeniach. Ogólnie panuje przekonanie, że nie zawsze wygrywają najlepsi a sukces ekonomiczny nie idzie w parze z etyką i solidnością. Osoby przedsiębiorcze, zwłaszcza wtedy gdy odniosą sukces źle są postrzegane przez otoczenie, nazywa się ich jak pisze K. Skarżyńska „*bąblami nowego w morzu starego*”. Dalej pisze, że to właśnie dzięki nim coś zmienia się w sferze mentalności Polaków¹³. Nawet w naszych przekonaniach religijnych biedny jest lepszy od bogacza, gdyż w Piśmie Świętym czytamy: „*prędzej wielbłąd przejdzie przez ucho igielne niż bogaty wejdzie do Królestwa Niebieskiego*”¹⁴. Oczywiście większość osób słowo „bogaty” rozumie jako stan posiadania, a nie jako postawę duchową, o której właśnie mówił Jezus.

Według badań CBOS przeprowadzonych w Polsce w 2007 r. o bogactwie i ludziach bogatych 88% respondentów uważało, że na osiągnięcie bogactwa mają szansę tylko nieliczni, tylko 8% uważało, że wszyscy mają jednakowe szanse aby stać się bogatym w krótkim okresie czasu, zaś połowa badanych nie знаła nikogo bogatego osobiście.

¹³ K. Skarżyńska, *Ten drugi kapitał*, „Gazeta Wyborcza – dodatek Gazeta Świąteczna” z 17-18 stycznia 2004, s. 18.

¹⁴ *Nowy Testament*, Ewangelia według Św. Mateusza (19, 24).

Wykres 4. Opinie Polaków w 2007 r. o tym, w jaki sposób niektórzy ludzie dochodzą w krótkim czasie do wielkich pieniędzy (respondenci udzielali wskazujący nie więcej niż 2 czynniki, zatem wartości nie sumują się).

Źródło: *Opinie o bogactwie i ludziach bogatych: komunikat z badań*, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 2007, s. 6.

Jak widać na wykresie 4 osiągnięcie bogactwa w krótkim czasie Polacy przypisują głównie pracowitości, odwadze i skłonności do ryzyka. Na trzecim miejscu pojawia się osiągnięcie bogactwa dzięki omijaniu prawa a nieco dalej wykorzystywanie luk prawnych. Co ciekawe cechy negatywne związane z bogactwem wymieniali głównie respondenci o niskich dochodach ale też ci, którzy prowadzą działalność gospodarczą. W porównaniu do badań przeprowadzonych w 2004 r. wizerunek bogactwa w dużej mierze kojarzył się nadal Polakom z cechami negatywnymi¹⁵.

Jak pisze M. Ziółkowski: „w zasadzie nie można dorobić się uczciwie, pozostając całkowicie wewnątrz sektora gospodarczego i korzystając jedynie z mechanizmów gospodarczych”¹⁶. Stąd przedsiębiorcy muszą zmagać się podejrzliwością i nieufnością innych osób oraz zmagać się z ich oskarżeniami.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na uwarunkowania przedsiębiorczości jest niski poziom zaufania społecznego w Polsce¹⁷. Według badań CBOS-u z 2008 r. Polscy ufają przede wszystkim rodzinie 99% respondentów, znajomym (88%), współpracownikom (85%) oraz – w nieco mniejszym stopniu – sąsiadom (76%) i proboszczowi swojej parafii (72%). Wysokie zaufanie mamy również do instytucji publicznych i organizacji międzynarodowych. 45% badanych nie ma zaufania do osób nieznajomych¹⁸. Takie niskie zaufanie społeczne sprawia, że działania przedsiębiorcze kojarzone są z dużym ryzykiem i zagrożeniami. Z drugiej strony

¹⁵ *Opinie o bogactwie i ludziach bogatych: komunikat z badań*, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 2007, s. 6; http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2007/K_101_07.PDF

¹⁶ M. Ziółkowski, *Utowarowienie stosunków społecznych a rozchwianie systemów wartości*, „Kultura i społeczeństwo”, nr 2 z 2004. s. 12.

¹⁷ B. Glinka, *Kulturowe ...*, op. cit., s. 185-186.

¹⁸ *Zaufanie społeczne w latach 2002-2008*, s. 2, 7.

niski poziom zaufania zmusza przedsiębiorców do rozważenia w podejmowaniu decyzji i zapobiegliwości.

Podsumowanie

Różnorodność w pojmowaniu terminu przedsiębiorczość może wynikać jak uważa T. Gruszecki z faktu, iż przedsiębiorczość stanowi pewien kompleks działań i predyspozycji konkretnego człowieka a w firmach – zespołu kierowniczego¹⁹. Poziom przedsiębiorczości w Polsce i w woj. świętokrzyskim został zaprezentowany za pomocą wskaźnika przedsiębiorczości i poziomu samozatrudnienia. Niski poziom przedsiębiorczości w Polsce może wynikać głównie z uwarunkowań instytucjonalnych, lecz znaczącą rolę ogrywają również uwarunkowania społeczno-kulturowe m.in.: wyobrażenia o przedsiębiorcy, poziom zaufania społecznego. Zmiana postaw Polaków i ich wyobrażeń o przedsiębiorcach wymaga odpowiedniego systemu edukacji i właściwego procesu kształcenia mającego na celu kształtowanie odpowiednich wartości.

Bibliografia:

1. Adamczyk W., *Ewolucja form i typów przedsiębiorczości*, Zeszyty Naukowe AE nr 236, Poznań 1995.
2. Drucker P., *Innowacje i przedsiębiorczość*, PWE, Warszawa 1992.
3. Glinka B., *Kulturowe uwarunkowania przedsiębiorczości w Polsce*, PWE, Warszawa 2008.
4. Gruszecki T., *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, Wyd. PWN, Warszawa 2002.
5. Gryffin R. W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 1997.
6. Kapusta F., *Przedsiębiorczość: teoria i praktyka*, Wyd. Wyższa Szkoła Zarządzania i Bankowości, Poznań-Wrocław 2006.
7. Koźmiński A. K., *Zarządzanie w warunkach niepewności*, Wyd. PWN, Warszawa 2004.
8. Kryńska E., *Stymulacja ruchliwości pracowniczego. Metody i instrumenty*, Zeszyty nr 20, IPSS, Warszawa 2001.
9. *Opinie o bogactwie i ludziach bogatych: komunikat z badań*, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 2007.
10. *Samozatrudnienie: analiza wyników badań*, PARP, Warszawa 2004, s. 93-94; *Przedsiębiorczość w Polsce*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2009
11. Sexton D., Bowman-Upton N., *Entrepreneurship*, Macmillan, New York 1991.
12. Skarżyńska K., *Ten drugi kapitał*, „Gazeta Wyborcza – dodatek Gazeta Świąteczna” z 17-18 stycznia 2004.
13. *Słownik języka polskiego*, t. II, PWN, Warszawa 1979.
14. Timmons J., *New Venture Creation*, Irvin, Boston 1990.
15. Urban S. (red.), *Agrobiznes w krajach Europy Środkowej w aspekcie integracji z Unią Europejską*, t. II, Wyd. AE, Wrocław 1997
16. Ziółkowski M., *Utowarowanie stosunków społecznych a rozchwianie systemów wartości*, „Kultura i społeczeństwo”, nr 2 z 2004.
17. www.stat.gov.pl

¹⁹ T. Gruszecki, *Współczesne teorie przedsiębiorstwa*, Wyd. PWN, Warszawa 2002, s. 197.

Abstrakt

Pojęcie przedsiębiorczości może być utożsamiane z określoną postawą i przypisywanymi jej cechami. Pomiaru przedsiębiorczości można dokonywać różnymi wskaźnikami, które zostały zaprezentowane w niniejszej publikacji. W ostatnich latach bardzo szybko wzrósł poziom wiedzy ekonomicznej, jednak w niewielkim stopniu przekłada się on na podstawy przedsiębiorcze²⁰. Przyczyną takiego zachowania jest brak innowacyjnego nastawienia pojedynczych jednostek. Zaszłości społeczno-kulturowe, negatywny wizerunek przedsiębiorcy wśród opinii Polaków może stać się hamulcem do dalszego rozwoju postaw przedsiębiorczych. Odpowiednie kształcenie poglądów o przedsiębiorcach, nie tylko w zakresie systemu edukacji, ale także w mediach, które to najsilniej wpływają na utrwalanie negatywnych stereotypów przedsiębiorców „kombinatorów” może doprowadzić do większej aktywności Polaków.

Determinants of entrepreneurial development in Poland

The idea of entrepreneurship can be identified with a set of characteristics attributed to a certain attitude. The essay presents some measurement indicators which can be used in assessment of business. However, recent increase in economic knowledge hardly translates into entrepreneurial attitudes, which is due to the lack of innovative attitudes of individuals. Social and economic problems left over from the previous era, a negative image of an entrepreneur among the Poles may act as a brake on further development of enterprising attitudes. Shaping proper views concerning entrepreneurs during formal education and through the media, which has the strongest influence on reinforcing the negative stereotypes of entrepreneurs, may contribute to more intense activity among Polish citizens.

MBA Ewa Kraska, junior lecturer, The Jan Kochanowski University of Humanities and Natural Sciences in Kielce.

²⁰ B. Glinka, *Kulturowe ...*, op. cit., s. 114.